

Sture Orrenius:

Några minnen ur mitt liv.

”Det är nog tvivelaktigt, om han är kompetent att köra”

Barndomsminnen. Från fem- till åttaårsåldern.

Jag var ganska mycket sjuk, då jag var liten. Somliga blesyrer berodde visserligen på att jag var livlig och vid några tillfällen slog håll i huvudet och klämde fingrar m.m. men jag hade också alla vanliga barnsjukdomar som mässlingen, röda hund och påssjuka. Difteri och scharlakansfeber lyckades jag få inom ett och samma år - 1920.

Difteri ansågs vara en mycket farlig sjukdom på den tiden så alla traktens barn, som fick difteri, fick åka till epidemisjukhuset och bli isolerade i sex veckor men jag fick dispens att vårdas hemma.

Det iordningsställdes därför ett rum i flygeln och det anställdes en sjuksköterska, som skulle sköta mig och där skulle vi vara isolerade i sex veckor. Rummet hade tidigare varit ostlager (från den tid vi hade mejeri). Jag kommer ihåg, hur syster slog i väggarna med eldgaffeln, då råttorna var alltför närgångna och vi var rädda att de skulle komma in i rummet.

Provinsiälläkare Bergholz kom ner någon gång i veckan och följde upp sjukdomen och han frågade då alltid mamma:

-Vill fru Andersson sända med något upp?-

(Sjukrummet låg nämligen en trappa upp)

-Nej tack, det behövs inte.-

För så fort doktorn hade åkt, kom hon upp till mig iförd en stor regnkappa, som skulle isolera mig mot smitta.

Då sex veckor hade gått, togs det in en stor träbalja med varmt vatten och jag skulle skrubbas med lysol och ansågs sedan vara smittofri.

Då jag insjuknade i difteri, var inte mamma och pappa hemma utan hade varit i Linköping och legat över natt. När mamma kom hem på kvällen och fick se, hur sjuk jag var med hög feber och igensvullen hals, ringde hon omedelbart till husläkaren, att han skulle komma ner till Ornnäs och ge mig serum.

Men han var en försiktig man och ville avvakta svar på provet dvs, om det var difteri, men då sa mamma:

- Är inte detta difteri, så finns det inget, som heter difteri!-
- Då får fru Andersson taga det på sitt ansvar, svarade han och jag fick serum.

Jag hade också dåliga ögon, när jag var liten. Jag var närsynt och vindade. Mamma tog mig till Linköping till en arg gammal ögonläkare, som hette Bjärke, för att testa mina ögon. Jag kunde ju inte läsa så han höll upp vissa föremål för mig såsom saxar, knivar m.m. och frågade, vad det var.

Men jag, som vid den tiden kallade mig för "Ylle", svarade:

-Det vet inte Ylle.-

Mäktat irriterad höll han då upp en bomullstuss och sa:

-Det här måste du väl se, vad det är?-

Han fick då det intelligenta svaret:

-Det är snö.-

Så jag förstår, att mamma fick skämmas för mig.

Vi var fyra syskon, Erik född 1905, Gösta 1906, Margit 1911 och jag 1913. Min lekkamrat i syskonskaran var följaktligen Margit. Vid denna tid ägde familjen Orrnäs gård, där vi bodde, samt Sjöstorp och Åby Västergård.

Vi skulle åka till Sjöstorp och plocka frukt. Vi, det var mamma, Margit, ett hembitråde och jag. Erik skulle skjutsa med en häst, som hette Greta och så lilla promenadvagnen.

Men jag var het på gröten, tyckte inte han kom fram med hästen tillräckligt fort utan sa med hög röst (jag kunde inte prata rent):

- Ädra Erik, har du inte selat på hästen än? Vi ska ju åka till Sösbo!-

Just då kom pappa in genom dörren så jag fick ett nyp i örat, för att jag svor.

Mamma och pappa skulle åka till Göteborg med ångaren Trafik, som gick från Hästholmens hamn klockan fyra på eftermiddagen. Jag fick följa med och åka, fick sitta på kuskbocen bredvid Kalle Trygg.

På hemvägen höll han med hästarna utanför Lovisa Johanssons konditori. Då fick jag en hel tvåkrona för att gå in och köpa, vad jag ville. Jag hade aldrig sett så stor peng förr, mycket mindre handlat för den. Men denne Kalle Trygg var mycket barnkär och jag förstår nu, att han hade fått tvåkronan i dricks av pappa för att han skjutsade.

I februari 1921 dog farfar. Han bodde då i Villa Ro i Ödeshög - ett hus, som han själv låtit bygga.

Jag minns mycket väl, då pappa tog mig och Margit i var sin hand och ledde in oss i rummet, där farfar låg svept i sin kista.

På begravningsdagen bars kistan från Villa Ro till kyrkan av gamla trotjänare. Det var en tung ekkista med kransar och blommor på. Efteråt nu har jag hört, att det var så mycket de mäktade med, trots att de var urstarka karlar.

På kvällen var det begravningsmiddag på Villa Ro. Jag kommer ihåg, att vi stod i fönstren och såg ett eldsken över Omberg.

Det var Höje jägmästarboställe, som brann ned till grunden.

På våren var det lösöreauktion på allt bohag. Jag minns, att min bror Gösta ropade in en handdriven gräsklippare, som var en sällsynthet på den tiden.

Jag och en lekkamrat, Oskar Ekberg, fick förtroendet att dra hem den.

Jag kommer ihåg första gången jag åkte bil i mitt liv. Pappa hade en god vän, dir. Matiasson, från Hälsingborg (året var nog 1919). Han skulle åka till Stockholm och övernatta på Orrnäs.

Bilen anlände på eftermiddagen - en stor öppen bil med livreklädda chaufförer i framsätet och herrskapet insvept i skinnkläder och slöjor i baksätet.

Efter middagen fick chaufförerna skjutsa oss barn och hembiträderna en tur upp till Ombergs Turisthotell, där de vände.

Jag kommer också ihåg första gången, jag hörde radio. Mamma och pappa var bortresta. Guvernanten, Margit och jag var ensamma hemma. Det var en sen höstkväll och plötsligt bankade det på rutan. Utanför stod vår bokhållare, som experimenterade med radioteknik och sa, att "det hördes i radion, om vi ville komma ner och höra." Guvernanten var pigg på det för det var ju en sensation. Vi klädde på oss och gick ner till honom. Där fick vi höra lite pip... lite surrande..... men även svag musik. Man får betänka, att det inte fanns några sändare i Sverige utan man fick ta in utlandet. Året var 1923.

Det var storbak i köket. Jag var väl fyra -fem år och för att bli av med mig och Margit gav man oss var sin bulle och en kopp mjölk, som vi skulle gå ut och dricka.

Men jag snubblade på kökströskeln och föll så olyckligt, att jag skar mig i pulsådern på vänster handled, så blodet sprutade ut. Mamma, som var lite sjukvårdskunnig, insåg genast allvaret i det skedda. Hon fick in mig, lade ett tryckförband över såret men det tätade inte helt utan mamma fick trycka med sin tumme på såret under resan.

Den började med hästskjuts till Ödeshögs station, sedan järnvägen till Vadstena lasarett. En resa på tre-fyra timmar.

Ärret syns fortfarande mycket tydligt.

Skolåldern

Den började med att en guvernant anställdes. Hon hette Lilly Stark, var från Jönköping och hon skulle läsa med Margit och mig.

Jag var inte så särskilt läsintresserad utan tillbringade den mesta tiden i stallen och ladugården till guvernantens förtvivlan, då den första lektionstimmerna gick åt att tvätta mig ren från häst- ko- och dranklukt.

Vi hade på den tiden får på Orrnäs. Jag och en äldre lekkamrat tämjde baggarna och körde dem i par och enbet.

Tack vare mamma och en duktig gårdssnickare och sadelmakare hade vi full uppsättning med selar, vagnar och kälkar till dem.

År 1921 vann jag högsta vinsten på skyttegillet's tombola på Häggstadbacken. Vinsten var en kalv, som skänkts av St. Lunds gård. Stora Lund var en kronogård, där flygvapnet från Mamslätt också hade ett övningsfält för piloter.

Festen var på lördagskvällen och på söndagsmorgonen kom Gösta, som alltid varit snäll mot mig, med häst och vagn för att hämta vinsten. Vi kom fram till St Lund (där det tydligen varit fest på lördagskvällen) men där var det ingen, som lagt gåvan särskilt på minnet. Men sonen i huset kallad Ces gick med ut i ladugården och pekade på en liten brokig nyfödd kalv, som låg i en kätte och "den var det" sa Ces.

Sedan blev vi bjudna på frukost tillsammans med flygarna.. Men jag hade ingen ro utan ville bara hem med kalven. Så vi gick ut i ladugården, stoppade ner kalven i en säck och åkte hem.

Denna kalv började jag med att leda och sedan köra ända fram till Ödeshög, där jag alltid fick en massa ungar efter mig för de ville åka med. Kalven följde mig som en hund men sedan jag tagit med honom in i köket, där det var storbak och han bajsade på golvet, fick han aldrig mer gå med in.

Somrarna var underbara med bad i kvarndammen, där man ena stunden

körde ned hästarna, sköljde av vagnarna efter gödselkörningen, andra stunden badade man själv.

Det var ju rinnande vatten så ingen mådde illa av det. Vi drack även av åvattnet - inte inomhus, där dricksvattnet hämtades ur en källa - men när vi var ute och lekte och blev törstiga.

Bland det roligaste på somrarna var, då man fick köra gödsel med helt par hästar mellan gödselstacken och trädan.

Man hade hjälp av karlarna med att både lasta och lasta av. Men man skulle ju hålla reda på tömmarna så man inte körde emot grindhålen.

Jag kommer så väl ihåg första gången, jag fick köra.

Vi var ute på ladugårdsbacken och gödselkörning pågick. Det fattades väl någon karl, så pappa sa:

- Du kan väl köra?-

Jag var då sju-åtta år och blev själagläd.

Vägen till gårdet gick genom skogen så för säkerhets skull åkte min bror Erik med första lasset för att se, hur det gick för mig. Erik satt på skötträdet där bak på gödselvagnen. Men inne i skogen var det en stor sten vid vägkanten och jag höll inte ut ordentligt för den utan bakhjulet gick upp på stenen - med den påföljden, att Erik ramlade av och gick hem och sa till pappa:

- Det är nog tvivelaktigt, om han är kompetent att köra.-

Men det fanns väl ingen annan att få tåg på och själv ville Erik inte byta med mig. Så jag fick hålla på och det gick bra i fortsättningen.

En annan episod var, när Margit åkte med mig i gödselbotten och för att skoja med mig tog hon gödsel från kanterna i dyngebotten och målade ögonbryn och mustascher i ansiktet på mig. Jag hade ju fullt sjå med att hålla reda på tömmarna och piskan men skrattade och tyckte det var roligt.

Men när vi kom fram till gödselstacken, stod pappa där och sa:

-Vad i jösse namn! Har du stått på huvudet i gödsellasset?-

Men jag svarade skadeglatt:

- Det har Margit gjort.-

Hon fick då en lätt örfil - det var nog den enda hon fått av pappa.

Hushållet i början av tjugotalet bestod av fyra jungfrur, hushållerska, som hade hand om maten, husa, som bäddade, städade och serverade, en köksa, som diskade m.m. och ladugårdspigan, som hjälpte till med mjölkningen och forade hönsen m.m.

Då mjölkmaskinerna kom 1923, slopades hon. Inne i hushållet var det pappa, mamma, vi fyra barn, guvernant och brännvinskontrollör - ofta också någon hushållselev.

Matordningen var följande:

Frukost kl 8.30 , middag kl 13.30 , eftermiddagskaffe kl 16.30 och kvällsmat kl 19.30. Det var många dagar i veckan enligt mammas anteckningar, som det var extra gäster med kortspel och dylikt.

I köket var det två matlag - tre drängar åt i köket, befallningsman och brännmästaren åt i kammaren. (På Orrnäs hade vi potatisbränneri)

Mattiderna var frukost kl 6.30, kaffe kl 9.30. middag kl 12.00 kaffe kl 16.30 och kvällsmat kl 19.30.

Tidigare fick , men det var före min tid, drängarna en stor sup på fastande mage, innan de gick till stallen kl 5.00 på morgonen.

Suparna hölls upp på kvällen och ställdes ut i kvisten.

Det var alltså ett hushåll på ca 16-17 personer varje dag. Jag kommer ihåg, att mamma gick omkring och dirigerade klädd i stort vitt köksförkläde med en nyckelknippa, som gick till de olika förråden, där kaffe, socker, kakor m.m. förvarades.

På stallbacken var det liv och rörelse, då vi ett slag hade tre hingstar

stationerade på gården. Det kunde då vara en åtta till tio lantbrukare per dag om våren, som besökte dem med sina ston.

8

Telefon hade vi men det fanns bara ett trettiotal i hela Ödeshögs socken. Växeln var bara öppen mellan kl 7.00 - 20.00 vardagar och mellan kl 8.00 - 10.00 på söndagar, så ringde det efter kl.20.00, var det någon eldsvåda eller något annat hemskt, som hade hänt. Detta sitter fortfarande i - jag hajar till, när det ringer sent på kvällen.

Skoltiden

Det började 1923 - då skulle jag tentera in i Linköpings Högre Allmänna Läroverk. Men jag gjorde bort mig redan vid uppropet, då rektorn flera gånger ropade: Johan Orrenius..... Då ingen svarade, gick det upp en talgdank för mig, att det var ju jag!

Vi hade bytt namn samma år och jag var van att bara lystra till Sture Andersson. Man förstår, att de inte kunde anta en elev, som knappt visste, vad han hette. Jag fick därför läsa ett år till hemma för guvernanten.

Hösten 1924 tenderade jag in i andra klass i Vadstena Samskola, där jag kom in med ett nödrop tack vare att guvernanten flirtade med svenskläraren, så att han minskade felen i rättstavningen.

Där gick jag sedan fyra år och var helinackorderad hos sadelmakare Gustavsson. Jag delade rum med Hans Grindahl, vars pappa var jägmästare på Omberg. Inackorderingsavgiften var sjuttiofem kronor per månad.

Jag fick i regel åka hem med tåget varje lördag. På söndagen vid återresan fick jag 5 kronor av pappa och de skulle räcka till tågbiljetten, som kostade kr 3.30. Det som blev kvar kr 1.70 skulle räcka till pennor, radergummin och andra småsaker. Högtidsstunderna var, när mamma brukade komma in en gång per termin och jag fick bjuda några kamrater på Gamla Kondis och de fick äta så många bakelser, de orkade. Jag minns, att prostens son, GunnarTörner åt nio en gång.

Året 1928, då jag gått fyra läsår, fick jag sluta. Jag hade då BC i svenska, tyska och matematik och det ansågs, att jag inte skulle kunna läsa upp allsammans under sommaren. Och då jag fullgjort sju läsår; var jag ändå berättigad att sluta.

Underbetygen i läsämnen hade väl pappa överseende med men jag hade fått B i uppförande, s.k. sänkt sedebetyg, och det var en stor skandal på den tiden.

Anledningen var, att vi hade en lärare, som hette Fyrstenberg och han hatade alla pojkar, som kom från bättre hem.

Han påstod, att jag gjort grimaser bakom hans rygg, då vi möttes i trappan.

Han ropade mig tillbaka och jag fick en örfil, som jag sent ska glömma.

Jag var oskyldig till anklagelsen men jag erkänner gärna, att vi gjorde mycket annat bus så det var kanske inte helt oberättigat.

Vi var 12 av 20 elever i klassen, som fick B i uppförande. Jag glömmar aldrig hemresan från Vadstena. Pappa och Erik hämtade mig. Vilket korsförhör det var, om vad jag hade haft för mig! Jag fick inte smaka käppen men det var inte långt ifrån. Men när vi kom hem, ljöt mamma lite balsam på vreden.

Konfirmationen

Sommaren 1927 konfirmerades jag privat i Heda kyrka av komminister Sundberg tillsammans med hans dotter Maj, Ingrid Tretow och Hans Grindahl. Mamma och pappa var i Porla Brunn, så pojken Grindahl fick bo hos mig på Orrnäs de tre veckorna läsningen pågick.

Vi skulle cykla till Heda kyrka men då det var en regning sommar, åkte vi för det mesta häst och vagn, som jag tyckte var roligare, eftersom jag var glad i att köra.

Konfirmationen var någon gång i mitten av juli. Det började med att vi knappt kände igen prästen, då han dagen till ära hade köpt en ny peruk. Han hade haft en gammal, som håret fallit av på, så den var bara som en svart kalott men nu hade han köpt en ljusröd med polkahår.

Förhöret, som vi hade oroat oss för, drunknade i ett fruktansvärt åskväder, som gjorde, att varken vi eller de anhöriga hörde, vad prästen frågade om. Mycket mindre, vad vi svarade, då det bara ekade i Heda kyrka.

Efteråt var det som vanligt avslutning på Orrnäs med middag. Det var en av de få gånger, som jag sett mamma lite irriterad, för att middagen inte var färdig. Orsaken var åskvädret, som gjort, att elströmmen hade gått och kalaskokerskan Amelie var mycket åskrädd och hade kommit ur fattningen.

En liten episod vid middagen:

Vi konfirmander plus en yngre bror till Grindahl satt vid ett särskilt bord. Vi tillfrågades, om vi ville ha mjölk eller sockerdricka till maten. Vi svarade artig men när frågan kom till Leif (det var tillfälligt tyst vid stora bordet), svarade han med hög röst:

-Tack, pilsner!

Lantbrukspraktiken

11.

Hösten 1928 började för mig en angenäm tid. Jag fick mig tilldelat ett par vita hästar, som hette Stina och Tärna, som jag fick köra, sköta och arbeta med som kördräng.

Vintern 1928-29 var mycket kall och snörik. Vi körde ribbved till bränneriet nästan varje dag. Det var långa resor på en fyra- fem mil om dagen. Vi startade vid sjutiden och kom hem vid tretiden. Sedan vi ställt in hästarna och man fått lite mat, var det dags att lasta av vedlassen och syssla hos hästarna - sedan sov man gott på natten till kl 5.00 nästa morgon.

På sommaren fick jag delta i övrigt lantbruksarbete som att harva, plöja, köra gödsel, hö och säd - allt utfördes ju med hästar.

Men det roliga tog slut hösten 1929 den 30 oktober. Då jag kom in på kvällen efter plöjningssarbetet, hade pappa några herrar hemma, som spelade kort, bland andra dr Bergholz, som tidigare på dagen, då han var ute och jagade raphöns, hade sett mig gå och plöja. Han sade då åt pappa, att det inte var bra för mig att gå och plöja bland stenarna, då jag kunde bli krokryggig av det. Följden blev, att pappa (som var en handlingens man), samma kväll ringde upp sin svåger Karl-Allan Westman på Broby gård. Han var med i styrelsen för Lunnevad Folkhögsskola, som hade startat sin kurs dagen innan.

Karl-Allan i sin tur ringde till rektor Söderbäck - man hade fått ett återbud, så visst kunde jag få börja där, om jag infann mig dagen därpå. Allt var ordnat på en timma.

Nästa dag for mamma och jag med chauffören Ville in till Linköping, där jag skulle ekiperas upp hos manufakturfirman Gunnar Jansson. På hemvägen avlämnades jag vid Lunnevads Folkhögsskola, där jag sedan gick i fem månader och trivdes mycket bra.

Där träffade jag många lantbrukspojkar, som blev mina vänner. Jag kommer ihåg examensdagen i slutet av april 1930, då flaggan vajade på halv stång på grund av att drottning Viktoria hade dött på natten.

Sedan var jag hemma och hjälpte till i lantbruket. Sommaren 1931 var jag lantbrukselev hos min bror Gösta, som arrenderade Alvastra Kungsgård. Hösten 1931 började jag på Hvilans Lantmannaskola i Skåne. Det var en mycket tidig vinter så jag kommer ihåg, att jag tämt fölungar framför kälkar, innan jag åkte ned.

Jag hade (med stor tvekan från pappas sida) fått köpa en motorcykel 350 kub, cm B.S.A., som jag åkte ned på. Övernattningen blev i Värnamo hos en bankkamrer Aronsson, som tidigare varit i Ödeshög och var god vän med pappa. När jag startade från Värnamo, var det 12 grader kallt på morgonen och full vinter. Jag körde omkull ett par gånger men fram kom jag.

Jag gick även på fortsättningskursen under sommaren och blev utbildad till kontrollassistent.

Från 1 november 1932 till 1 november 1934 var jag hemma och arbetade som rättare. Men min önskan var att få genomgå Alnarps Lantbruksskola, som Gösta hade gjort, men pappa var inte så pigg på det, eftersom han ville ha mig hemma till hjälp.

Emellertid fick jag tillåtelse till det.

Alnarpsåret var mycket trevligt och jag fick många goda vänner. Georg Mårtensson var en av dem - vi har nu hållit ihop i 55 år och ringer varje vecka till varandra och ventilerar gamla minnen.

På Alnarp var det sed med livning av yngre årskullen någon vecka efter det vi kommit. Var och en tilldelades sitt Alnarpsnamn, som sattes upp på dörren till rummet, där vi bodde. Dessa namn användes sedan bland kamraterna så de riktiga namnen var det knappast någon som visste.

Då jag vid ankomsten hade med mig en flaska brännvin och bjöd kamraterna på fick jag namnet Backus. Georg Mårtensson, som redan första kvällen var ute med flickor, fick namnet Libertin. Förvaltaren Hjalmar Nilsson tyckte, att de kunde ha hittat på trevligare namn.

På livningen, som skedde vid elvatiden på kvällen, hade ju vi legat och sovit ett tag - därför var väl jag lite uppkäftig. Följden blev, att jag drogs ut i tvättrummet och spolades med kallt vatten men det mådde jag inte illa av och på morgonen var vi alla de bästa vänner.

Det var hårt kroppsarbete på skolan. Eleverna skulle ju bli ladugårdsfogdar på större gårdar och kunna pressa ut det mesta möjliga arbete av de anställda. Då gällde det att vara stark själv, så att man kunde föregå med gott exempel.

Vi arbetade till kl. 17.00 på lördagarna, och till kl 18.00 övriga dagar.

Jag minns vilken lyckokänsla man hade, då man klätt om och åkte in till Malmö. Kvällens övningar började med att vi gick på en restaurang, som hette Sturehof - den låg på Södergatan mittemot Tunneln. Där fick man tre assietter och varmrätt för 3 kronor. Snapsarna kostade fyrtio öre för renat, femtio öre för kryddat, fyrtio öre för pilsner och lika mycket för kaffet. Så hela krogsvängen kostade mellan fem till sex kronor - sedan var man salig hela kvällen.

På sommaren hade elevkåren dans och anställde en orkester på tre man, som spelade onsdagar, lördagar och söndagar. Det kom då massor av flickor från Malmö och Lund för att få dansa för det fanns många pojkar från olika skolor t.ex Alnarp och Hvilan.

Sjöstorpstiden

När jag kom hem hösten 1935, hade mamma och pappa renoverat undervåningen på Sjöstorp. Dit fick jag flytta och bli inspektor efter gamle Öberg, som slutat. Det var en mycket trevlig tid. Jag hade eget hushåll med hushållerska, hembiträde och fyra man i maten - rättare, två kördrängar och en underforare. Självt åt jag ensam i salen och de andra i köket. Tack vare mammas överinseende fungerade allt i hushållet.

Det var många glada fester under Sjöstorpstiden. Bland annat minns jag, att första maj 1936 dansade vi på verandan, när karlarna gick till stallet på morgonen (första maj var en vardag på den tiden). Sedan åkte vi och hörde på manskörens vårsånger kl. 6.00 och var hemma kl 7.00 och , som det hette, befallde ut och deltog i arbetet resten av dagen.

I början av maj 1936 fyllde min gode vän Erik Lejon fyrtio år. Det firade han hos sin bror Karl i Kråketorp. Vi var väl mest ungarlar bjudna så kortspelet gick högt och värdfolket hade gått och lagt sig. Klockan fem på morgonen drog Ces upp rullgardinen och konstaterade. att det regnade, så vi kunde spela ett tag till för vi kunde alltså inte så den dagen.

Men kl 6.00 skjutsade jag hem Ces till Stora Lund och sedan for jag hem till Sjöstorp, bytte om och så ut i arbetet.

Denne Ces var en fin vän och han var artig och omtyckt bland damer.

Jag minns en gång, när vi hade varit på Frimis i Linköping och träffat några flickor, som följde med oss hem. När vi kom till Stora Lund, stod det flera flygplan på gårdet utanför gården. Flickorna blev mycket imponerade och Ces sa - chevaleresk som han var:

- Vill ni upp och flyga flickor? Ska jag gå in och väcka piloterna?-

En annan rolig episod var en gång, när vi satt och pokulerade och festade lite. Vi, det var tandläkare Fredholm, hans tekniker Gunnar Jannerfelt, järnhandlare Sven Emil, en vikarierande provinsialläkare och en bodknodd. Gunnar Björk.

Resonemanget kom in på hästar och ridning - alla hade varit duktiga på det området och ville överglänsa varandra. Jag sa, att det är ju inget att sitta här inne och diskutera utan det är bäst, att vi går ut och konstaterar fakta. Alla var glada i hågen, stärkta av goda drycker så de tyckte, att förslaget var bra. Detta var vid niotiden en höstkväll så det var mörkt men vi gick till stallet. Där stod tolv arbetshästar i rad och mumsade på sitt kvällsfoder. Fem av dem, som jag ansåg vara mest medgörliga, löste jag och ledde ut i bara grimman. Men då de inte var pigga på att lämna stalldörren, fick vi leda dem bort till Stora Lundsvägen. Där hjälpte jag ryttarna upp på var sin häst, sade klara-färdiga - rid ! och gav en klatsch med piskan. Hästarna, som ville hem till stallet, satte av i galopp med påföljden, att snart ramlade en efter en av. Tandläkare Fredholm däremot satt kvar på hästen in i spiltan.

Hur han undgått att slå huvudet i den låga stalldörren, är för mig en gåta. Han måste ha legat ned på hästryggen och hållit hästen om halsen. Det var inte så stor avundsjuka på den tiden mellan ägarna och de anställda utan alla skrattade och var med på galoppen.

Den 14 november 1936 dog tyvärr min pappa.

Då fick jag förtroendet att sköta både Orrnäs och Sjöstorp. Den 14 mars 1937 arrenderade jag Orrnäs av min mamma och Sjöstorp av min bror Erik.

Arrendet för Orrnäs var 6000 kr men det var många undantagsförmåner - hon disponerade stora huset och skulle per år ha två grisar, två gödkalvar slaktade, sjuttio famnar björkved upphuggen och inburen, isdös uppkörd och en isbit levererad i köket varje dag, skötsel av trädgård, stat och bostad till chaufförer, åtta liter sötmjolk om dagen m.m.

Jag inköpte också Öninge Korpralsgård för 70 000 kronor.

Orrnäs var 200 tunnland , Sjöstorp 325 och Öninge 75 tunnland- tillsammans brukade jag alltså 600 tunnland från den 14 mars 1937 då jag också satt :

	Hästar	Ungdjur	Kor
på Orrnäs med	12 arb. hästar	50	40
på Sjöstorp med	12 arb. hästar	50	40
på Öninge med	4 arb hästar + 12 unghästar	30	15
Summa:	40 hästar	130	95
		Summa nötdjur: 225 st	

Anställda:

Orrnäs:	1 rättare	5 stalldrängar	2 ladugf.	5 div. arb	= 13 st
Sjöstorp:	1 "	4 "	2 "	1 "	= 8 st
Öninge:		2 "	1 "	1 "	= 4 st

På den tiden fanns det inga universalvagnar med gummihjul utan till varje par hästar åtgick det en vagn, som man kunde byta överdel på efter olika körningar - som hökärra, gödselbotten, vedstege m.m. plus kälkar, harvar, plogar, såmaskiner, ärjakrokar m.m. Det var många saker att hålla reda på.

Lönerna var på den tiden ca 700 kronor per år för gift statare plus stat, som bestod av bostad, vedbrand, 1000 kg säd per år och 3 liter sötmjök per dag. Arbetstiden var från klockan 7.00 till klockan 19.00 med en halvtimmes kafferast på förmiddagen och eftermiddagen samt 1 och en halv timmas middag. De långa rasterna var mest till för att hästarna skulle hinna äta.

Då organisationen kom, började timpenningen med 65 öre i timmen och 15 öre per dag för skötsel av en häst.

När man jämför dessa priser på trettioalet, får man ta hänsyn till att mjölken kostade 8 öre per liter, vetet 15 öre och kornet 10 öre per kilo.

Bränneriet var det stor omsättning på och det bidrog till att man kunde ha mycket folk anställda. Brännvinspriset var 30 öre per liter för 50 procentig sprit. Vi tillverkade ca 300 000 liter per säsong, det blev 90 000 kronor om året, som jämfört med andra priser inte var så dåligt.

Karlarna hade 4 kronor om dan i bränneriet. Potatisen kostade ca fyra öre kilot, korn till malt - tio öre per kilo och ribbveden två kronor metern vid sågarna plus att avfallet, dranken, var ett mycket bra kreatursfoder.

Korna kunde konsumera upp till 80-100 liter drank per dag och fick ett höfoder plus ett-två kilo gröpe per dag och så mycket halm de kunde äta. Så det var billig utforning men mjölken blev också därefter.

En medelmjolkning på 10 liter per dag ansågs mycket bra. Djuren var mycket härdigare på den tiden.

Gösta och jag hyrde sommarbete på Kungs Starby vid Vadstena och vi körde djuren landsvägen dit.

Vi löste ett trettioal kvigor vid Ornäs kl. 5.00 på morgonen och vid Sjöstorp anslöt sig ett tjugotal och vid Alvastra ett femtiotal. När vi kom fram vid elvatiden på förmiddagen så var det en skock på ett hundratal djur.

Karlarna fick sedan kaffe och ett par supar och var storbelåtna. de behövde inte ut och jogga den dagen, då de och kvigorna gått och halvsprungit i tre och en halv mil.

Kvigorna hade väl gjort ett och annat ovälkommet besök i trädgårdarna utmed vägen, trampat i kökslanden och brutit av någon staketlatta. så det var inte alla tanter, som var glada.

Detta är något jag hört berättas - det skedde långt före min tid:

Min äldste farbror Karl hade varit på Skänninge vårmaknad för att träffa köpare till göddjuren, som vi på den tiden hade i en särskild ladugård, som låg vid bränneriet. Där forades de feta djuren med drank.

Farbror Karl hade träffat en uppköpare från Göteborg och han bjöd ett bra pris. Men förutsättningen var, att djuren skulle vara i Göteborg vid en viss tid. Det gällde alltså att få dem över till Västergötland och där lasta dem på tåget till Göteborg.

Morgonen därpå löstes ett femtiotal göddjur, oxar, tjurar, kor och kvigor, som kördes ned till Vättern, som fortfarande var isbelagd tack vare en sträng vinter. Även om Vättern är isbelagd, finns det alltid råkär på sina ställen. Därför åtföljdes karavanen av en man med häst och släde, som hade med sig logportar. Dessa kunde läggas över råkarna så djuren kunde gå över och även användas för karlarnas hemfärd.

Halvvägs skulle de rasta och inmundiga den medhavda matsäcken och brännvinet - då bågade isen, så de fick lov att skingra djuren och fortsätta men de kom fram lyckligt. Det sägs också, att folk, som var oroliga för färden, varit uppe i Ödeshögs kyrktorn och tyckte sig se, att Vättern var öppen på Hjosidan....

Tre dagar efter detta var Vättern öppen.

Utvecklingen gick i ganska lugn takt. Året 1938 köpte jag en Fordsson traktor till Orrnäs. Den orkade dra en tvåskärig plog och en femton pinnars harv. På Sjöstorp hade jag då en gammal Munktell traktor.

Men så kom krigsutbrottet i september 1939. Då blev det bensinransonering och delvis totalförbud mot bilkörning. Det kom en åkare från Jönköping och undrade, om jag inte hade några hästar till salu. Jag hade ett par fuxar, som jag inte var så förtjust i utan hade tänkt mig att sälja. Vi gick ut till gårdet, där en dräng gick och harvade med dem. Han fick spänna ifrån och springa några steg med dem så köparen skulle se, att de inte var halta. Affären blev av och bekräftades med ett handslag så, som det var brukligt på den tiden. Villkoret var att han fick köpa selarna och det fick han.. Sedan gällde det att få hästarna till Jönköping och det var körförbud på lastbilar. Men vi fick tag i en åkare, som körde ned dem svart på natten.

Jag gjorde många hästaffärer på den tiden. Det var knappast någon marknad eller något månadsmöte, som Erik Oscarsson och jag inte var inne i Skänninge och ofta blev det affär.

Roliga händelser i slutet av trettioalet och in på fyrtioalet var travtävlingarna och slädpartierna. Bilarna var sällsynta och delvis totalförbjudna på grund av bensinransoneringen.

Travtävlingarna

Lysings Travklubb bildades i början av mars 1936 på Stora Hotellet i Ödeshög. Där beslöts, att det skulle ordnas en travtävling på Visjön sista söndagen i mars månad. Alla bönder hade ju hästar och en åkhäst, som sprang lite fortare än de andra, så intresset var stort. Tävlingarna blev stor succe och ett fyrtiotal hästar anmälades till start..

Utrustningen var mycket primitiv, de flesta satt bara på en framkälke och körde. Culkyn var ett okänt begrepp men de flesta hade en styrketår med sig i släden. Tävlingarna var också lite primitiva men tack vare ordförande Kalle Lejon, som var en god organisatör, blev tävlingarna fint utförda med tryckta program.

En tidtagare stod i en hökärra med enbuskar omkring, tävlingsledningen hade veterinär Magnell som överdomare - det var unghästlopp och flera andra lopp och till sist avslutning med tröstlopp för dem, som inte vunnit i något tidigare lopp.

Själv vann jag två lopp med en biandhäst, som hette Philip och var nitton år gammal.

En annan höjdpunkt på vintern var det årligen återkommande slädpartiet.

Det började med telefonpåringning i slutet av veckan, då det såg ut att bli en fin söndag och föret var bra. På söndagen samlades ett tjugotal slädskjutsar allt ifrån parhästar med rackåk till enbetshästar med skryndor på Ödeshögs torg.

Efter klartecken från Karl Lejon, som körde i täten, satte sig ekipagen i rörelse och körde en runda på två till tre mil. Efter halva sträckan var det rast för att hästarna skulle få vila och deltagarna gick runt och pratade med varandra i slädarna. Man provsmakade varandras glögg till angenäm styrka och smak. Många höll sig gärna i närheten av dem som hade något med bränneri att göra. För då visste de, att den glöggen var lite särskilt vass.

Ödeshögsborna, som inte hade egna hästar, fick alltid plats i någon lantbrukares släde. Efter dessa båda tillställningar var det alltid avslutning på Hotell Carlström i Ödeshög. Då var det stort smörgåsbord, varmrätt och dans till Fox sexmannaorkester till ett pris av 10 kronor per person.

Rättigheter fanns inte på hotellet men det ordnade sig ändå i överkant då varje lantbrukare hade med sig en liter, som inmundigades i ett rum på tredje våningen så det var mycket spring i trapporna.

En högtidspunkt på våren var valborgsmässoafton, då Ombergs Turisthotell öppnade. Källarmästare Eidhuber, som köpt hotellet 1937, hade då alltid öppningsfest med en halv vårkyckling, dessert, drycken alltid champagne och klädsel smoking samt dans till levande musik.

Vi hade alltid ett långbord, som Gösta ordnade, på en tolv-femton personer med "storalunnarna", Sven Emil, Sven R, veterinär Valbo, Lennart och Stina m.fl.. Vin fick serveras vid borden men inte starksprit, så man fick hyra ett resanderum en trappa upp, där man förfriskade sig.

För att övervaka, att ingen olaga spritförtäring förekom, stod alltid Polisman Bolling i full uniform vid entren. Men det dröjde inte länge, förrän han hamnade på vårt förhyrda rum och lät sig väl trakteras av de medhavda dryckerna.

Ödeshögs Manskör avslutade också alltid sjungandet efter vårelden på "Turisten". De höll sig gärna intill vårt bord, när de sjöng, eftersom de visste, att de fick följa med till det hyrda rummet och få sig en tuting.

Det kommunala och politiken var jag inte så intresserad av. Men det gick inte att spjärna emot. Jag kom med i Ödeshögs Kommunalfullmäktige 1937. Då var jag 24 år gammal och 1941 valdes jag till nämndeman 28 år gammal och i många år var jag ordförande i Ödeshögs Högerförening. Föreningar fanns det gott om. Enligt en kalender från 1956, var jag med i och betalade avgifter i 35 föreningar allt ifrån politiska- och lantbruks- till ordenssällskap och ideella föreningar.

Militärtiden

Jag mönstrade 1932 och tillhörde 1933 års klass men då som nu var det nedläggning av regementen. Jag ville i likhet med Gösta exercera vid kavalleriet men de flesta var nedlagda, så jag blev frikallad i fredstid.

När kriget bröt ut, var jag med och bildade hemvärnet. Jag deltog i det, tills jag blev inkallad 1942. Under den tiden lärde jag mig mera om exercis och skjutning än under hela beredskapstiden.

1942 skulle jag in och göra rekrytutbildning vid ett stockholmsregemente. som låg i gamla K.2 kasernerna ute vid Djurgårdsbrunn. Vi fick börja med att packa våra halmmadrasser. Det låg 30 man i varje logement i över och undersängar. Eftersom det var ett bilkompani, var det mest droskchaufförer och en massa löst folk, som blivit efterinkallade.

Vi fick inte gå ut på stan på fjorton dar - förrän vi lärt oss att hälsa och känna igen gradbeteckningarna. Från I:1 hade vi två furirer, som körde hårt med oss. En av dem var tennisspelaren Janne Lundqvists pappa. Kompanichefen Kapten Ekholm var en avdankad handelsresande, som var reservofficer och hade dåliga affärer.

En pojke, som hade det lite bättre ställt, frågade mig:

-Ska vi inte bjuda ut kapten en kväll på Operakällaren?-

-Ja, kan du ordna det, så ställer jag upp - svarade jag.

Förslaget mottogs tacksamt av kapten.

När de tre första månaderna var avklarade, blev jag hemförlovad. Jag var lantbrukare under somrarna och skulle infinna mig igen i november månad.

När jag kom tillbaka, sa kapten, att jag skulle bli hans privatchaufför. Han ansåg väl, att han skulle ha lite nytta av mig, eftersom jag vid några tillfällen hade haft med mig ägg och lite andra naturprodukter till honom.

Men jag ville hellre gå på trupp. Svaret, jag fick då, var:

-Jag kommenderar dig!-

Så det var inget att välja på.

Jag låg sedan inkallad tre månader varje år, tills kriget var slut. Nu, när jag ser tillbaka, var nog detta bland det roligaste i mitt liv, inga bekymmer, bara att lyda order och att göra minsta möjliga.

Men kriget tog slut, moderniseringen och ko -avhästningen gick fort inom lantbruket.

1947 köpte jag min första skördetröska, en bogserad sex fot Jonston Harvester. Den kostade sextusen kronor. Rapsodlingen hade kommit n i bilden och det var stor efterfrågan på alla lantbruksprodukter, så det var en gynnsam tid för lantbrukarna.

En natt i november månad 1954 brann traktorgaraget i Orrnäs. Alla trodde, att det var ladugården, som brann - därför blev det storlarm, som det hette på den tiden. Det klämtades i kyrkklockan och tutades i lurar - alle man ur huse, eftersom det var borgarbrandkår.

Men många blev nervösa, veterinär Holmstedt fick gallstensenfall, vår vän Märta Carlsen fick åka till BB några dagar för tidigt och födde då sin Anders. När jag dagen därpå kom till Karl August Gustavsson, ordförande i Brandstodsbolaget, för att anmäla skadan, hade han gått igenom brandstodspapperen.

Jag hade 35 hus försäkrade vid Orrnäs men inte det, som brann, eftersom det var ganska nybyggt. Ingen kunde alltså misstänka, att jag tänt på själv. 1956 brann ladugården i Öninge ned genom åskantändning. Jag byggde sedan spannmålstork i Orrnäs - det var en av de första gårdstorkarna.

För att gå lite utanför lantbruket vill jag nämna något om sällskapslivet på den tiden. Det var ett förhållandevis exklusivt umgängesliv gårdarna och Ödeshögsborna emellan - Alvastra och Stora Lund inte att förglömma.

Det var ofta smokingmiddagar med dans. Jag glömmer inte Stora Lunds gåsmiddagar med svartsoppa - men det var också mindre middagar med dans till grammofon och bridge.

Vad som var mycket vanligt på den tiden, som jag tror, att damer av idag inte skulle tycka så mycket om, var herrkalasen.

De började i regel kl 17.00 med kaffe och konjak. Sedan delade man upp sig i olika kortlag och spelade bridge, vira eller priffe. Under tiden dracks grogg och punsch till kl 21.00, då det var dags för en stor supe med smörgåsbord och en massa mat. Innan supen började, hade man gjort upp vid de olika spelborden och mer eller mindre hasardspel vidtog som poker, tjuogoett och knack, allt efter råd och djärvhet. Det dröjde inte så länge, förrän A-laget var uppe i 100 kronor, vilket var mycket på den tiden, då en dräng hade 50 kronor i månaden. Sedan blev det ofta en supe till så klockan kunde bli både tre och fyra, innan det var slut.

År 1959 dog min mamma.

Vi totalrenoverade då mangårdsbyggnaden på Orrnäs. Det var ett stort arbete, hela huset var urblåst och vi höjde det från grunden och timrade inunder, då takhöjden på nedervåningen bara var 2,15 meter.

Reparationen gick på 250.000 kronor och det var en stor summa då.

Byggnadsarbetarna hade inte mera än 6.50 i timmen inklusive semesterersättning och sociala avgifter. Ingen moms var införd på material så i dagens läge hade en sådan reparation gått på minst 2,5 miljoner.

1947 gifte Siw och jag oss i Gränna kyrka. Med bröllopsmiddag på Ribbagården, med fin middag, champagne, snapsar, grogg, avec, nattsexa, musik - allt för 70 personer stannade summan vid 5000 kronor.

1963 fyllde jag 50 år. Jag hade då middag för de anställda, som fick penninggåva och Kungliga Patriotiska Sällskapets medalj för lång och trogen tjänst. Det var då 12 anställda kvar med en varierande anställningstid mellan 45 och 15 år. Middag för släkt och vänner hölls på Frimurarehotellet för 112 personer.

1961 släppte jag arrendet på Sjöstorp. Min brorson Christer - Eriks son - övertog arrendet och löste mina inventarier, 3 traktorer, skördetröska, gödselspridare, harvar och plogar m.m. för femtiosexusen kronor så priserna har förändrats.

1977 arrenderade jag ut Orrnäs till min systerson Stig Widell med fru Gerd. De övertog kobesättningen och inventarierna. Jag sålde sedan gården till dem år 1981.

Jag har mycket att tacka mina föräldrar för. Pappa var väl lite sträng, när man var liten, men man hade stor respekt för honom. Mamma och jag hade ett mycket gott förhållande till varandra och eftersom jag var yngst och lite klen, hade hon stor medömkan med mig. Vi hade många gemensamma intressen upp till tjugoårsåldern, sedan kom det väl en period, då hon var lite orolig för mig och mitt leverne. Men det förlät hon nog gärna, tror jag, de sista åren av sitt liv, då Siw och jag vårdade henne på Orrnäs.

Jag glömmer aldrig, då jag vakat över henne de två sista nätterna vid hennes dödsbädd - hur hon i samma stund hon dog, sträckte upp armarna mot Siw och mig, som stod vid sänggaveln. Med ett ljus skimmer i hela ansiktet somnade hon in.

Det är ett vackert minne.

Nu hoppas jag, att efter ett långt lyckligt leverne på Orrnäs, då tiden är inne, att Siw och jag får bli begravda i familjegraven på Ödeshögs kyrkogård och att det i mina dödsruna ska stå:

Sture Orrenius född på Orrnäs 14 augusti 1913
död på Orrnäs den ?

Orrnäs Ödeshög i oktober 1989.

Sture Orrenius